

NYKYTILANNE

Seuraavassa esitellään kirkon nykytilanne kirkon tarkastuksen yhteydessä sisätiloista, ulkoasusta ja lähiympäristöstä otettujen dokumentointivalokuvien ja kuvatekstien välityksellä.

Muutoin kirkon nykytilanne ja vuosien myötä tehdyt muutokset esitetään lopussa Yhteenveto-luvussa.

Kirkko koillisesta nähtynä.

Kirkkosali nykyisin, pääasiassa siinä asussa, jonka se sai vuoden 1963 peruskorjauksessa.

Vasemmalla kirkkosalin länsisivua.

Kirkkosali urkulehteriltä kuoriin ja alttarille päin. betonirakenteista, rapattua holvikattoa

Kirkon holvien esikuvana Stenbäckin arvellaan käyttäneen Ulvilan keskiaikaisen kirkon ns. stureholveja. Alunperin holvien ruoteissa ja vyökaarissa oli koristemaalauksia. Nämä peitettiin vuoden 1963 peruskorjauksessa.

Kuorin ja alttarin alue nykyasussaan. Alkuperäinen suorakulmainen alttarikaide korvattiin vuonna 1963 Pentti Pernajan arkkitehtitoimiston suunnittelella kaarevalla kaiteella.

Vasemmalla Pernajan toimiston vuonna 1963 suunnittelema vanhan saarnatuolin korvannut kateederimainen saarnatuoli.

Yläkuva: alkuperin urut sijoitettiin kuorin sivuparvelle, joka levittäytyi osin kirkkosalin puolelle. Vanhojen urkujen soittopöytä on jätetty muistona parvelle.

Yllä kirkkosalin itäsivua lehterin alla ja lehterin päältä.

Vasemmalla lehterin pilari konsoleineen ja koristeaiheineen.

Kirkkosalin alaosan penkit uusittiin tai muokattiin perusteellisesti vuoden 1963 korjauksessa. Niiden päädyt olivat aiemmin pystymät ja nuppipäiset. Muistumana vanhoista päädyistä on alkuperäisen kaltainen ristileikkaus.

Sivulehtereillä (kuva yllä) on säilytetty alkuperäiset penkit, jotka olivat jo Stenbäckin suunnitelmassa erilaiset kuin alakerran penkit.

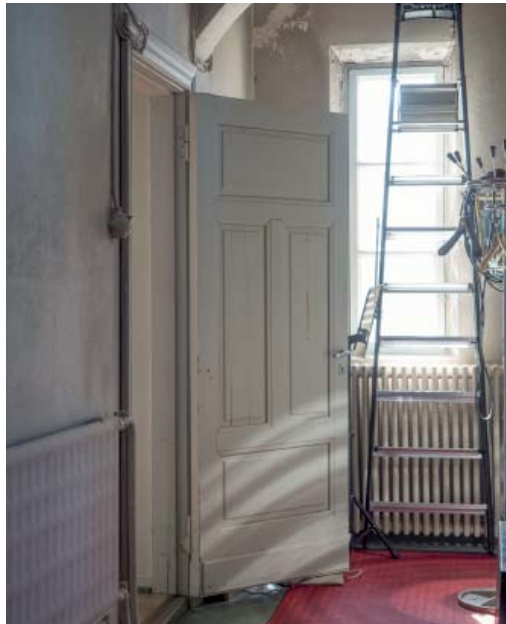
Kirkkoon vuonna 2000 hankitut entiset Korson kirkon urut, jotka korvasivat takalehterille vuonna 1957 siirretyt kirkon alkuperäiset urut.

Kuvissa näkyy myös 1960-luvun peruskorjauksessa umpinaisiksi muutettuja lehterinkaitteita ja samaan muutosvaiheeseen liittyvät urkuparven klaffituolit.

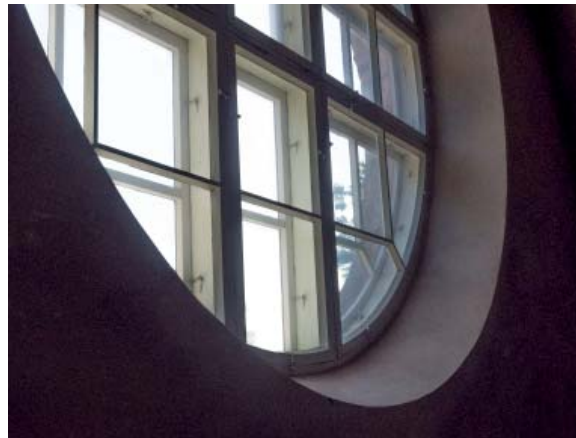

Kirkon ulko-ovet karmeineen ovat puurakenteiset, mutta ne verhottiin jo alunperin kuparipellillä ulkoa ja sisältä. Ovet heloituksineen ovat säilyneet hyvin.

Myös sisäovet tehtiin Stenbäckin työ- ja detaljipiirustusten mukaan. Oikealla sakastin peiliovi.

Tuulikaappien sisäovissa on värilasit ja heilurisaranat. Kirkon kaikki ovet ovat rakentamisajalta.

Ikkunat tehtiin Stenbäckin työ- ja detalji-
piirustusten mukaan.

Ilmeisesti kaikki ikkunat ovat alkuperäi-
siä eli kirkon rakennusajalta.

Vasemmanpuoleisissa kuvissa kirkon länsisivun eteisestä lehterille ja torniin johtava, alkuperäisenä säilynyt porras ja sen kaiteen yksityiskohtia.

Portaassa ja torniin yhteydessä olevissa osissa ulkoseiniä on seinärakenteeseen imeytyneen kosteuden aiheuttamia vaurioita, joita osaltaan on korostanut 1960-luvulla aiempien kalkkimaalikerrosten päälle levitetty lateksimaali "Ulko-Joker".

Käytävillä on ainakin paikoin säilynyt kirkon alkuperäisiä vinoruudutukseen asennettuja betonilaattoja. Laatoitukseen käytettiin vuorotellen kahta väriä, harmaata ja ruskeaa, mutta värit ovat peittyneet myöhempien maalikerrosten alle. Ulko-ovien kynnykset ovat graniittia.

Betoninen, maalattu penkkikorttelien lattia on hieman käytäviä korkeammalla.

Kuorin alueella on 1960-luvulla asennettu kumi- tai vinyylilaattapäällyste kumisine reunalistoineen.

Yläkuviissa sakasti nykyasussaan. Tilaa leimaavat 1960-luvulla lisätyt kaapit, muut kalusteet ja eri aikoina tehdyt sähköasennukset laitekaappeineen.

Viereisessä kuvassa kirkkoon 1960-luvun peruskorjauksessa asennetun keskuslämmityksen pattereita, joilla silloin korvattiin aiemman höyrykeskuslämmityksen patterit.

Tornin rakenteita: yllä vasemmalla muurin hiekkakivirakenteita ja oven aukkoholvaus.

Yllä alkuperäisiä puupalkkeja, joiden muuriin upotetut päät on suojattu bitumi-huovalla.

Vasemmanpuoleisessa kuvassa eräs tornin 1997 teräs- ja kestopuurakenteilla uusituista välipohjista.

Vasemmalla hiekkakivimuurin ankkurirauvoja tornissa.

Vesikaton ja välipohjan rakenteita kirkon ullakolla.

Kattotuoleissa ja muissa järeämmissä rakenteissa on urakoitsija halunnut ilmeisesti kustannusyistä käyttää veistettyjä piiruja, vaikka sahatavaraa oli saatavissa läheiseltä Luvian sahalla.

Kirkon holvit oli alunperin eristetty sammalilla ja savi-kerroksella. Näiden päälle on 1960-luvun korjauksessa lisätty verkkopintaista mineraalivillaa.

Vasemmalla vuonna 1966 uusittua peltikattoa ruodelaudoituksineen. Vielä tuolloin käytettiin peltikattoihin arkkipeltiä, jonka myöhemmin on korvannut rullapelti.

Luvian kirkolle tyypillistä kivityötä kirkon itäisivulla: seinämuurit "squared-rubble" -muuria hiekkakivestä, oviaukon ympärökset "piikkihakulla suoriksi veistettyä" hiekkakiveä, sokkeli ja ulkoportaat graniittia, pääkolmioissa verkkomuuria ja rapattuja pintoja. Yllä oikealla kirkon länsisivua.

Arkkipellistä tehtyä vesikattoa. Räystäiden kaarevilla osilla peltityö on ollut erityisen vaativaa. Räystäskourut ja syöksytorvet on tehty kuparipellistä.

Kirkon tornin ylänivelen hiekkakiviseinät päädyttiin vuonna 2013 peittämään kuparipellillä, koska säärasituksen torninhuippuun aiheuttamia vaurioita ei muuten saatu kuriin. Pellitykseen tehtiin saumajako alle jääneiden kivien mukaan. Pellityksen tummaa väriä perusteltiin sillä, että näin pellitys paremmin mukautuu kiviseinien väriin

Oikeassa laidassa keskiaikaisista kirkoista muotoaiheita saanut kirkon länsipääty.

Alla seinämuuria tornin kohdalla länsipäädyssä. Jostain syystä tornin alaosaan on valikoitu vaaleampaa kivimateriaalia kuin seinissä yleensä on.

Kirkkotarhan aidat ja portti

Kirkkotarhan maantien puoleisessa reunassa on kirkon rakentamisen yhteydessä tehty kiviaita rautaportteineen ja näyttävine portinpilareineen. Kirkkoon nousevaa ajotietä on levennetty jossain vaiheessa viime vuosikymmenien aikana. Tätä varten on myös porttia pitänyt leventää, mikä on tapahtunut siirtämällä toista portinpylvästä ja levittämällä veräjän toista puolta uudella, vanhaa mallia mukailen tehdyllä osalla. Kivimuuri on portin levityksessä purettua osaa lukuunottamatta entisellään hevosten kiinnitysrenkaineen.

Kirkkotarhan pohjoissivulla on jäljellä alkuperäiseen aitaan kuuluneita kivipilareita ja jäänteitä puuaidasta. Myös Lukkarilan puoleisella sivulla on säilynyt vanhan aidan kivipilareita.

Yläkuvassa kirkkotarhan pääportti nykyisessä asussaan. Muurissa on vielä jäljellä rautarenkaita hevosten kiinnitystä varten.

Oikealla jäänteitä kirkkotarhaa pohjoissivulla rajanneesta puuaidasta kivipilareineen.

Kun kirkkotarhan pääportti levennettiin, oikeanpuoleista portinpylvästä siirrettiin noin metrin verran. Oikeanpuoleiseen porttilehteen lisättiin vanhan mallia mukaillen tehty osa. Vanhan ja uuden osan erottaa niiden tekotavasta: vanha on koottu niiteillä, uusi pulteilla, joiden päät on takapuolelta niittaamalla varmistettu.

YHTEENVETO JA ARVIOINTIA

Luvian kirkko Stenbäckin tuotannossa

Josef Stenbäckin laajassa tuotannossa kirkot muodostavat keskeisen osan. Uusien kirkkojen suunnitelmia hän teki viitisenkymmentä, niistä rakennettiin 34. Stenbäckin laatimiin kirkkopiirustuksiin kuuluu myös useita kymmeniä vanhojen kirkkojen korjaus- ja muutossuunnitelmia.

Vuonna 1908 suunniteltu Luvian kirkko asettuu ajallisesti Stenbäckin tuotannon keskivaiheille. Ensimmäiset kirkot edustivat uusgotiikkaa, mutta 1900-luvun puolella Stenbäck siirtyi arkkitehtuuriin, jossa yhdisti piirteitä maamme keskiaikaisista kivikirkkoista ja kansainvälisestä jugend-tyylistä. Luvian kirkon holvien osalta esikuvana oli läheinen Ulvilan keskiaikainen kivikirkko.

Luvian kirkon pohjaratkaisussa ja myös ulkoasussa olennainen seikka on tornin sijoittaminen pois keskiakselista, kuorin viereen. Samaa, Euran kirkosta 1897 alkanutta periaatetta hän noudatti 1900-luvun puolella useimmissa kirkkosuunnitelmissaan. Tähän ratkaisuun liittyi Euraa myöhemmissä kirkoissa myös urkuparven sijoitus tornin alaosaan, kuorin viereen.

Stenbäck suunnitteli Luvian kirkon samana vuonna Sonkajärven kirkon kanssa. Kirkoissa onkin paljon samoja piirteitä, rakennustekniseltä kannalta ennen muuta betonin käyttö holvirakenteissa, mikä tuoloin oli vielä harvinaista.

Oman erityispiirteensä tähän tutkimukseen on tuonut kirkon harvinaislaatuinen julkisivumateriaali, hiekkakivi. Stenbäck halusi käyttää kirkkojensa julkisivumateriaalina paikallista luonnonkiveä. Luvialla päädyttiin Satakunnan alueella yleisesti esiintyvään hiekkakiveen, jota ei yleensä hyödynnetty rakentamisessa. Stenbäck oli aiemmin käyttänyt hiekkakiveä Juseliuksen mausoleumissa Porissa. Selvityksemme yhtenä agendana onkin ollut halu selvittää ja tuoda esiin tietoa rakennusmateriaalina harvinaisen, mutta Satakunnan alueelle leimallisen hiekkakiven ominaislaadusta.

Kirkon ulkoasun muutokset

Luvian kirkko on ulkonaisesti pääasiassa siinä asussa mihin se vuosina 1908-1910 rakennettiin. Huomattavin muutos on tornin ylimmän osan hiekkakiviseinien verhous kuparipellillä. Tähän ratkaisuun päädyttiin 2010-luvulla, kun tornin kivirakenteiden vesivuotoja ja niistä johtunutta rapautumista ei muutoin saatu hallintaan. Verhous alusrakenteineen on tehty niin, että se voidaan vastaisuudessa poistaa, jos halutaan palata kiviseen julkisivupintaan. Kuparipeltiverhous alusrakenteineen on kasvattanut tornin yläosan kokonaispaksuutta noin 250 mm.

Kuparipellit on esihapetettu tumman ruskeiksi, mikä poikkeaa torninhuipun kuparipellin vanhasta vihertävästä sävystä. Tähän ratkaisuun oli päädytty, koska pellityksen värin haluttiin olevan lähellä kiviseinän väriä.

Pienempiä ulkoasuun tehtyjä muutoksia ovat seuraavat:

- Peltikaton alkuperäinen punainen rautamönjän väri on muutettu nykyiseksi vaalean ruskeaksi. Muutoin peltikaton ilme on säilytetty ennallaan huolimatta siitä, että kate uusittiin 1960-luvulla.
- Syöksytorvet ja vesikourut lisättiin ilmeisesti 1930-luvulla (alunperin kirkossa ei näitä ollut). Nykyiset syöksytorvet ja kourut ovat tummaksi patinoitua kuparia, kuten myös sisäänkäyntiulokkeiden päällä olevat pellitykset. Kourut ja syöksytorvet uusittiin ilmeisesti nykyiselleen 1960-luvulla ja tällöin materiaalina käytettiin kuparipeltiä.
- Vesikaton pohjoispään harjalla alunperin ollut savupiippu on korvattu laatikkomaisella piipulla, joka nykyisin toimii IV-piippuna.
- Itäsvun sisäänkäynnin yhteyteen on lisätty pyörätuoliramppi.

Kirkon sisätilojen muutokset

Nykyasussaan kirkkosalissa on tallella Stenbäckin luoman sisätilan hahmo, mutta lähes kaikissa yksityiskohdissaan kirkkotila on 1960-luvun modernistisen peruskorjauksen jäljiltä. Peruskorjauksessa pyrittiin selkeyttämään ja pelkistämään kirkkotilaa. Stenbäckin romantisoivaa kiinteää sisustusta ja ju-

gendtymisiä yksityiskohtia pidettiin ehkä liian koristeellisina. Kirkon alkuperäistä asua esittävistä valokuvista voi nähdä, miten kirkon interiööri oli pienistä yksityiskohdista muodostuva kokonaisuus.

1960-luvun muutostöissä itse kirkkotila latioineen, seinineen ja holvineen jäi ennalleen, mutta paljon muuta alttarista, uruista ja saarnastuolista alkaen muutettiin, mikä merkitsi myös alkuperäisestä poikkeavaa tilajäsentelyä. Myös holvien koristeaiheet peitettiin yksivärisen maalin alle. Samoin muuta väriä yksinkertaistettiin ja pelkistettiin.

Ruoteiden ja holvikaarien koristemaalaukset peitettiin, alttarikaaren risti-ankkuri-sydän-aihe (usko-toivo-rakkaus) peitettiin. Seinien kaksivärisyys: alaosa tumma, suurempi vaalea yläosa, maalattiin yksiväriseksi.

Ensimmäisen penkkirivin päällä vasemmalla ollut katoksellinen saamatuoli purettiin ja sen tilalle, samalle puolelle lattiatasoon, kuoritasanteen reunaan, tehtiin uusi kateederimainen saarnatuoli.

Kirkkosalin penkistö uusittiin parantamalla selkäosan kaltevuutta ja muokkaamalla penkkien päädyt. Rivivälejä harvennettiin ja etummaisten penkkien rinta-aita poistettiin.

Oikealla sivulla sakariston yläpuolella sijainneen urukulehterin kuorin päälle ulkoneva etuosa purettiin (urut oli siirretty takalehterille 1957).

Suorakaiteen muotoinen sorvatuilla puukepeillä koristettu alttarikehä vaihdettiin reunastaan umpinaiseen pyörökaariseen alttarikehään. Alttarikaaren vanhat virsinumerotaulut poistettiin, niitä korvaamaan tuli alttarin vasemmalla puolelle yksinkertainen numerotaulu.

Lehterien koristeelliset pinnakaiteet nurkkapylväineen muutettiin alttarikaiteen tapaan umpikaiteiksi.

Myöhempiä muutoksia

Kirkon nykyiset urut on ostettu Korson seurakunnalta vuonna 2000. Ne sijoitettiin takalehterille vuonna 1957 siirrettyjen kirkon alkuperäisten urkujen tilalle. Vanhojen urkujen soittopöytä on siirretty kuorilehterille, muutoin urkujen osia on varastoitu kirkon entiseen kattilahuoneeseen. Samassa yhteydessä ilmeisesti tehtiin kirkkosalissa maalauskorjauksia (penkit yms).

Kirkkoon jo aiemmin sijoitetun Madonna-veistoksen lisäksi siirrettiin kirkkoon muita keskiaikaisia puuveistoksia ja vanha alttaritaulu. Keskiaikaisten puuveistosten sijoittaminen kirkkoon on tuonut arvokkaan lisän kirkon interiööriin kertoen samalla vuosisatoja jatkuneesta kirkollisesta historiasta Luvialla.

Veistoksia täydentävät luontevasti kirkon takaseinälle vuonna 2019 ripustetut vanhaa kirkkoa esittävät valokuvasuurenokset, jotka Luvian kappelineuvos-

ton tilauksesta valmisteli ja teetti Matti Luotola.

Mahdollisuudet sisätilan alkuperäisasun palauttamiseen?

Kirkon tulevan korjauksen kannalta ensimmäinen olennainen kysymys mielestämme on, pidetäänkö 1960-luvun peruskorjauksen antamaa asua sinänsä arvokkaana ja säilytettävänä. On muistettava, että 1960-luvulla tehtiin myös monia keskiaikaisten kirkkojen restaurointeja, joissa poistettiin sisustuksen myöhempiä kerrostumia ja pyrittiin pelkistettyyn modernistiseen asuun. Nykyisin näitä restaurointeja arvostetaan.

Ellei 1960-luvun muutoksia pidetä säilytettävänä, joudutaan pohtimaan onko kirkkosalin alkuperäinen, Stenbäckin suunnitelmien mukaan toteutettu interiööri joiltain osin perusteltua palauttaa, tai onko löydettävissä jokin välimuoto, joka sisältää alkuperäisiä, 1960-luvun ja aivan uusia elementtejä.

Seuraavassa pohdintojamme kirkkotilan eri osatekijöiden ja yksityiskohtien palauttamiseen liittyvästä ongelmatiikasta:

Holvien ja alttarikaaren koristemaalaukset

Tosiasia on, että koristemaalaukset olivat läsnä 53 vuotta ja nykytilaa ilman niitä on eletty jo 60 vuotta. Toisiko niiden nykyisen vallitsevan käytännön mukainen palauttaminen kirkkosaliin sieltä puuttuvaksi koettua lisäarvoa?

Etenkin hyvässä kunnossa säilyneet lehterin maalaukset oli kauniisti toteutettu ja olivat osaltaan lisäämässä arkkitehdin pyrkimyksenä ollutta sisätilan keskiaikaisuutta. Toisaalta myös nyt vallitseva tilanne ilman maalauksia tuo kauniilla tavalla esiin holvistot erilaisine ruodepintoineen, valoineen ja varjoineen.

Kuorin alkuperäiset koristemaalaukset muistuttivat enemmän jugendtyylin ajasta, yhtenä aiheena risti, ankkuri ja sydän, joilla myös on vahva yhtymäkohdansa merenkulkijoiden maailmaan.

Vanhat valokuvat kertovat karua kieltään kuorin maalausten kunnosta, jonka ilmeisenä syynä ovat olleet kirkontornin ja päätyseinän jatkuvat kosteusongelmat. Pystytäänkö ongelma pitämään kurissa tulevillakaan korjauksilla? Suurin riski on ulkoseinä-rakenteeseen liittyvissä alttaripäädyn koristemaalauksissa, sen sijaan pilareissa ja holveissa riski on vähäisempi. Toisaalta jos kirkkosalin koristemaalaukset muutoin palautetaan, voi olla vaikeaa jättää juuri kuori restauroimatta, koska se on liturgisesti keskeisin, vaikkakin maalausten tyyliltään erilainen.

Koristemaalaukset eivät todennäköisesti ole millään osin niin hyvin säilyneet, että niitä voitaisiin ottaa esiin ja konservoida. Mutta koristemaalauksien kirkkosalille antama ilme on ehkä palautettavissa maalaamalla ne uudelleen säilyneiden mallien ja valokuvien perusteella. Alkuperäisten maalausten säilyneisyyden toteamiseksi olisi Jaana Finnbergin

tekemää värikerrostutkimusta täydennettävä ennen muuta alttarin holvikaaren osalta. Tutkimus antaa tietoa alkuperäisistä värisävyistä, käytetyistä materiaaleista ja koristekuvioista.

On kuitenkin hyvä myös pohtia olisiko juuri Luvialla perusteet jättää koristemaalaukset palauttamatta, vaikka lähes kaikissa Stenbäckin kirkoissa on aiemmissa korjauksissa peittoon maalatut koristemaalaukset restauroitu. Nykyisellään Luvian kirkon holvisto jäljittelee kauniilla tavalla Stenbäckin yhtenä esikuvana käyttämän, naapurissa olevan Ulvilan kirkon keskiaikaisia holveja, jotka myös ovat pitkään (elleivät aina?) olleet koristelemattomat. Voidaan myös pohtia onko Luvian kirkkosali 1960-luvun muutosten jäljiltä levollisempi ja rauhallisempi kokonaisuus kuin alkuperäisessä Stenbäckin asussaan.

Jättämällä koristemaalaukset restauroimatta ja säilyttämällä kirkkotilan yksivärinen vaaleus tehtäisiin oikeutta maamme kirkoissa silloin vielä harvinaisella rakennustekniikalla – betonirakenteilla - toteutetulle kirkkosalin taivaan muodostavalle tähti- ja ristiholvistolle.

Kirkkosalin väritys muutoin

Myös kirkkosalin muu väritys on käsittääksemme palautettavissa alkuperäisen kaltaiseksi, jos ennallistamiseen päädytään. Lähes kaikista pinnoista – niin seinä- ja holvipinnoista kuin puupinnoistakin – on todennäköisesti poistettava nykyiset maalikerrokset

kokonaan, sen jälkeen tehtävä pohjustustyöt perusteellisesti ja maalattava pinnat käyttäen eri alustoille sopivia maaliaineita. Rappauspinnoilla olisi käsitteäksemme syytä palata kalkkimaaliin, joka olisi sekä pintojen kestävyuden (varautuminen muureissa pesivän kosteuden haihtumiseen) että niiden ulkonäön (mattapinnat) kannalta oikea ratkaisu.

Alttarikaide

Nykyisen alttarikaitteen korvaaminen alkuperäisen mallisella suorakulmaisella kaiteella sekä kaiteeseen liittyneiden kynttiläpylväiden palauttaminen on mahdollista, mutta asiaa on tarkasteltava osana kuorin alueen kokonaisuutta.

Saarnatuoli

1960-luvulla tehdyn saarnatuolin korvaaminen Stenbäckin piirustuksen mukaisella on mahdollista, mutta herättää kysymyksiä: oliko vanhan saarnatuolin sijainti ja korkeus koettu hankalaksi? Onko löydettävissä vanhaa saarnatuolia muistuttava ratkaisu, joka ulkonäöltään ja sijainniltaan olisi nykyistä parempi?

Kirkkosalin ja kuorin lattiat

Alunperin salin käytävillä ja kuorin alueella oli vinoruudutukseen asennettu, harmaa-punaruskeasävyinen betonilaatoitus. Tällainen vinoruudutettu, kahta väriä olevista laatoista tehty lattiapinta on tyyppillinen Stenbäckin käyttämä aihe.

Penkkikorttelien kohdalla lattia on käytäviä ylempä-

nä ja aiemmin tällä osalla lattiapintana oli luonnonasfaltti. 1960-luvun korjauksessa penkkikorttelien alueilla asfaltti korvattiin ilmeisesti betonilla ja maalattiin.

Kuorin alueen lattian nykyinen rakenne ei selviä asiakirjoista. Alkuperäinen laatoitettu lattia on todennäköisesti korvattu yhtenäisellä betonilaatalla, jonka päälle on liimattu nykyiset kumi- tai vinyyli-laatat. Toinen vaihtoehto on, että vanhan laatoituksen pinta on tasoitettu ja pintaan liimattu nykyinen laattapinnoite.

Penkkikorttelien kohdalla ja muilla alueilla, joissa on 1960-luvulla tehty betonilattiat, on luontevaa säilyttää nykyinen lattiapinta eli maalattu betoni.

Kirkkosalin penkit

1960-luvun korjauksessa muutettiin kirkkosalin alaosan penkkien istuinmukavuutta ja samalla varsinkin penkkien päätyjen ilmettä. Ilmeisesti kaikkien penkkien rivivälejä myös väljennettiin. Penkkien palauttaminen alkuperäiseen asuunsa ei ole mielekästä.

Kuorin urkulehteri

Kuorissa olleet urkulehterin palauttaminen on sinänsä mahdollista, mutta urkuja ei sinne varmasti haluta eikä voida siirtää. Tässä mielessä lehterinkään palauttaminen ei ole mielekästä.

Lehterinkaitteet

Lehterien kaitteiden palauttaminen alkuperäiseen asuunsa pyöreine pienoineen ja nurkkapylväineen on mahdollista varsinkin jos alttarikaiteen osalta päädytään samaan. Lehterinkaidetta jouduttaisiin todennäköisesti korottamaan nykyisten turvallisuusmääräysten mukaiseksi lisäämällä sen päälle kevyt putkikaide.

Kirkon rakenteelliset ongelmat

Luvian kirkossa on vuosikymmenien varrella ilmennyt samantyyppisiä kosteusongelmia kuin monissa muissakin 1900-luvun alun kirkkoissa. Ongelmien pääasiallisena syynä on tuohon aikaan yleisesti käytetty seinien rakenne, jossa ulkopuolen luonnonkivimuuri liittyy välittömästi sisäpuolen huokoiseen valumuuriin ja tiilirakenteisiin (myöhemmin luonnonkiviverhouksen ja kantavan muurin välissä alettiin käyttää tuuletusrakoa). Luonnonkivimuurin saumaus ei pysy pitkään vesitiiviinä. Kun saumalaasti elää, sen ja kiven väliin muodostuu vähitellen rakoja, joista sadevesi kapillaarisesti, etenkin tuulenpaineen avustamana pääsee imeytymään muurin sisäosiin. Huokoinen sisämuuri saattaa imeä suuria määriä vettä, joka ei pääse poistumaan muurista kuin haihtumalla. Koska haihtumista ei tiiviissä luonnonkiviseinässä pääse tapahtumaan ulospäin, kosteus siirtyy sisäänpäin ja aiheuttaa sisäpuolen rappauksen ja maalikerrosten irtoamista. Ongelmaa lisää laas-

tien ja sementin sisältämien suolojen liukeneminen kosteuden mukana ja kiteytyminen sisäpinnoille. Kiteytyneet suolat ovat sitä ”hometta”, joka Luviaakin koskevissa vanhoissa lehtijutuissa usein mainitaan.

Luvian kirkon ulkoseinien kiviaines, Satakunnan hiekkakivi, on saattanut osaltaan pahentaa kosteusongelmaa. Esimerkiksi graniittiin verrattuna hiekkakivi on hyvin huokoista ja lisäksi kivissä saattaa olla vettä kerääviä hiushalkeamia, jotka ovat seurausta hiekkakivikallion kerrostuneisuudesta. Toisaalta huokoisuus saattaa myös tehdä mahdolliseksi kiveen imeytyneen veden kuivumisen haihtumalla.

Kosteusongelmat ovat Luvialla olleet pahimpia tornin yläosan rakenteissa. Seinärakenteen ohella niiden syynä on ilmeisesti ollut tornin muoto ja tornin yläosan lämmittämättömyys. Toinen alue, jolla ongelmia näyttää vanhojen valokuvien perusteella erityisesti olleen, on tornin viereinen eteläpääty, alttaripääty.

Muista Stenbäckin suunnittelemissa kirkkoista esimerkiksi Varpaisjärvellä ja Sonkajärvellä lisäsyynä seinien kosteusongelmaan todettiin maaperästä rakenteisiin imeytyvä kosteus. Jo alunperin näiden kirkkojen kivijalan ja lattian rakenteissa oli puutteita, mutta varsinkin ympäröivien maanpintojen nousu (”kulttuurikerrokset”) ja puutteellinen sade- ja sulamisvesien poisjohtaminen pahensivat vuosikymmenten myötä tilannetta. Sonkajärven kirkon

vuosina 2001-2002 tehdyssä peruskorjauksessa ja Varpaisjärven kirkon vuonna 2023 tehdyissä korjauksissa nämä ongelmat on saatu pääosin poistettua. Kuten Luviallakin, molemmista mainituista kirkoista on vuosikymmenien ajalta kokemuksia ja korjauskokeiluja, joihin kannattaa tutustua Luvian kirkon korjausta suunniteltaessa.

On kuitenkin mainittava mitä Museovirasto totesi yliarkkitehti Martti Jokisen valmistelemissa lausunnossa Sonkajärven kirkon peruskorjaussuunnitelmasta vuonna 2001: *Kosteusvauriot tämän kaltaisissa seinissä ovat jokseenkin normaali ilmiö eikä niitä lopullisesti kyetä ratkaisemaan*”.

Sonkajärvellä olennainen asia sisäseinien pintakerrosten säilyvyyden kannalta oli palaaminen kalkkirappaukseen ja kalkkimaaliin. Kirkon korjauksessa rakennesuunnittelijana toiminut insinööri Pertti Lankinen onkin jälkikäteen todennut seuraavaa: *Aika on osoittanut, että ainut oikea ratkaisu kirkon seinien kosteusrasitusten rajoittamiseksi oli poistaa koko tiivis lateksimaalikerros rappauspohjineen ja tehdä uudet kerrokset. Ulkoseinien saumaus kannattaisi varmaankin korjata n. 20...25 vuoden välein, jotta vettä ei seinärakenteeseen pääsisi.* (Lankisen sähköposti Hannu Puuruselle 21.1.2023)

Oma kysymyksensä Luvian kirkossa ovat holvien betonirakenteet. Kuten selvityksessä aiemmin toteamme, raudoitettun betonin käyttäminen kirkkojen

holveissa oli vielä tuolloin harvinaista. Stenbäckillä oli sinänsä hyvät tiedot betonirakenteista. Suunnitelmillaan ja ohjeillaan mm. työn valvonnasta hän pyrki luotettavaan tulokseen. Keskiaikaisia tähtiholveja mukailevien holvien malli poikkeaa kuitenkin olennaisesti kaari- ja tynnyriholveista, joihin betonirakenteita oli siihen mennessä yleensä käytetty. Holviruoteiden ja -vaippojen raudoituksista, valukerrosten ja raudoitusten suojakerrosten paksuudesta Stenbäck on pyrkinyt antamaan ohjeet, mutta eri asia on, kuinka suunnitelmia ja ohjeita on käytännössä pystytty noudattamaan.

Sonkajärven kirkkoon toteutettiin samanlaiset betoniholvit samoilla piirustuksilla kuin Luvialle. Sonkajärvellä todettiin 2000-luvun peruskorjauksen yhteydessä puutteita betonikerrosten paksuudessa ja raudoitusten ruostuneen monin paikoin puutteellisen suojabetonoinnin takia. Sonkajärven holvien osalta insinööri Lankinen totesi em. viestissään seuraavaa: *Kaariholvin paksuus vaihtelee ja on lakipisteessä ohuimmillaan. Uskoisin ettei valutyön toteutuksessa ole saatu levitettyä tavaraa niin tarkasti ja holviin on jäänyt ohuempia kohtia. Kuten todettiin, niin holvilla ei ole muuta kuormaa kuin omapaino ja kevyt lämpöeriste ja kuorma menee kantaville rakenteille lähinnä puristusrasituksena. Näkyvät rautaosat ruostesuojattiin 2002 remontissa ennen uutta rappausta.*

Tulevaan peruskorjaukseen valmistauduttaessa on sekä seinien kosteusongelmat että betoniholvien rakenne ja kunto syytä selvittää perusteellisesti.

Suosituksia jatkotoimiksi

Tulevaa peruskorjausta valmisteltaessa kirkosta olisi syytä laadituttaa mittauspiirustukset (vähintäänkin eri kerrosten pohjat ja kirkon pituus- ja poikkileikkaukset). Kuten raportissamme aiemmin todetaan, 1960-luvun peruskorjauksen osalta ei tämän selvityksen yhteydessä löydetty pääpiirustuksia eikä muitakaan piirustuksia saarnatuolin piirustusta lukuunottamatta. Ainakin eri kerrosten pohjapiirroksset sekä kirkon pituus- ja poikkileikkaukset tarvitaan tulevaa suunnittelua varten, mutta niistä olisi hyötyä myös ennalta tehtävien tutkimusten raportoinnissa.

Vaikka päädyttäisiinkin ratkaisuun, jossa vain korjataan ja tarvittavilta osin täydennetään 1960-luvulta periytyvää kirkkosalin nykyistä ilmettä, ajantasaiset piirustukset kokonaisuudesta tarvitaan.

LÄHTEET

ARKISTO- JA KUVALÄHTEET

Eurajoen seurakunnan arkisto, Luvian kirkonarkisto, (SRKA). Eurajoki.

- Inventariokirja 1931-54. Kalustokirja eli luettelo Luvian seurakunnan ja kirkon omaisuudesta. Laatinut v. 1931 Viljo Lauro. Lisäyksiä 1935 Väinö Saurio. Tark 1954.
- Johan Nordstrand, Piirustus uuteen kirkkoon kivistä Luvian seurakunnalle, 1893.
- Josef Stenbäck, Luvian seurakuntaan rakennettavan uuden kirkon piirustukset (Eurajoen seurakunta teetti vuonna 2023 Stenbäckin pääpiirustusten ja työpiirustusten digitoinnin).
- Kirkkoa ja kirkonmaata koskevia asiakirjoja.
- Kirkkoa koskevia asiakirjoja.
- Kirkkokokousten pöytäkirjat 1903-.
- Luvian kirkon rakennuskomitean pöytäkirjoja ja urakkasopimus v:lta 1908-1910.
- Luvian kirkon 50-vuotisjuhla 4.12.1960.
- Luvian seurakunnan kirkollisen arvoesineistön inventointi. Anu Ketonen, 2004. Täydentänyt Essi Hautala 2020-2023.
- Museoviraston tutkija Heikki Hyvösen muistio 7.8.1989 Luvian vanhan kirkon keskiaikaisia veistok-

sia ja vanhaa alttaritaulua koskevasta tarkastuskäynnistä.

- Toimituskartta Pappilan virkatalosta erotetusta kirkon tontista 4.5.1909.

Kotiseutuyhdistys Luvia seor ry:n arkisto. Luvia.

- Hanna Heinilän valokuvakokoelma. Kuvat digitoinut Matti Luotola.
- Paula Hermosen valokuva-albumi. Kuvat digitoinut Essi Hautala.

Elinkeinoelämän keskusarkisto, (ELKA). Mikkeli.

- Seurakuntien Keskinäisen Palovakuutusyhtiön arkiston valokuvat.

Museovirasto, (MV). Helsinki

- Historian toimisto, topografinen arkisto. Luvian kirkon esineiden inventointi 20.8.1931, C.A. Nordman ja I. Kronqvist.
- Vanhat valokuvat. <https://museovirasto.finna.fi>.

Satakunnan Kansan arkisto.

- Valokuvat.

Kansalliskirjasto, Historiallinen sanomalehtikirjasto.

- <https://digi.kansalliskirjasto.fi/search?formats=-NEWSPAPER>. (Länsi-Suomi 1910, Rauman Lehti 1919, Satakunta 1910, 1912, 1914, Satakunnan Kansa 1932, Satakunnan Sanomat 1910, Uudenkaupungin Sanomat 1919, Vakka-Suomi 1919,

Porin kaupunginkirjasto

Mikrofilmit. Satakunnan Kansa 9.12.1962 "Kosteus turmelee Luvian kirkkoa" ja 5.5.1963

Satakunnan Museo.

- Vanhat valokuvat.

KIRJALLISUUS

Arkkitehtimatrikkeli 1982. Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit. Helsinki.

Betoni Suomessa 1860-1960. Suomen Betoniyhdistys ry. Jyväskylä.

Hugo Godenhjelm 1933. Suomen pappilat. Tietoja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnista.

Erkki Helamaa 2004. Vanhan rakentajan sanakirja. Rakentamisesta, rakennuksista, rakenteista. Suoma-

laisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 988. SKS Helsinki. Kariston kirjapaino Hämeenlinna.

Eteläpohjalaisia elämäkertoja 1963. Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto. Vaasa.

Markus Hiekkanen 2014. Suomen keskiajan kivi-kirkot. 3. uudistettu painos. Kirjokansi 87. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Arvi Ilonen 2000. Arkkitehtuuriopas Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jouni Kaipia - Lauri Putkonen 1997. Suomen Arkkitehtuuriopas. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava.

Georg Kaufmann 1905. Tabellen für Eisenbetonkonstruktionen. Berlin.

Kauneimmat kirkkomme 1962. Toim. Antero Sinisalo, Henrik Lilius. K. J. Gummerus osakeyhtiö, Jyväskylä.

Carolus Lindberg 1934. Suomen kirkot. Maamme kirkkorakennuksia käsittelevä tietoteos. Kustantaja Kuvataide Helsinki. Osakeyhtiö F. Tilgmann, Helsinki.

M. Pajunen & M. Wennerström 2010a. Satakunnan hiekkakiven hauraiden rakenteiden kehityksestä. Geologian tutkimuskeskus, Tutkimusraportti 183, 11–63.

Pekka Mesimäki (toim.), 1998. Kiviteknologia 1. Luonnonkiven ominaisuudet. Helsinki.

Lauri Putkonen 1991. Betonin käyttö talonrakennuksessa 1800-luvun lopulta 1930-luvulle. Kirjassa

Lauri Putkonen 1989. Suomalaisen betonirakentamisen varhaisvaiheet.

Rauman yhteislyseo-lyseo 1893-1953. Rauma 1957.

Helena Riekkö 1997. Mikkelin tuomiokirkko. Mikkelin tuomiokirkkoseurakunta. Länsi-Savo Oy. Mikke-li.

Sixten Ringbom 1987. Stone, style and truth. The vogue for natural stone on Nordic architecture 1880-1910. Teoksessa Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 91. Helsinki.

Josef Stenbäck 1908. Kirkkojen rakentaminen. Otteita kirkkojen rakentamista koskevista asiakirjoista, Kirkon piirustukset, Kirkonkelloista. Helsingissä 1908. Helsingin uusi kirjapaino-osakeyhtiö.

Eero Tamminen 1989. Luvian kirkon rakennusvaiheita. Julkaisussa Ollui ja mennyi Luvialt. Luvia Seor.

Tehdään betonista. Betoni suomalaisessa arkkitehtuurissa. Suomen betoniteollisuuden keskusjärjestö 1929-1989. Helsinki.

Aug. Tolonen (toim) 1930. Suomen rakennusmestarien matrikkeli 1905-1930. Julkaissut Suomen rakennusmestarien liitto. F- Tilgmann Oy:n kirjapaino,

Helsinki.

Erkki Valanki, 1991. Suomen urut ja niiden rakentajat 1500-luvulta vuoteen 1970. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 18. Uusintalaitos toimittanut Pentti Pelto. Sibelius-Akatemia. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

U. [Uuno*] Varjo. Huonerakennustekniikka. Kecksintöjen kirja. Rakennustaide ja rakennustekniikka. Toim. Carolus Lindberg. Porvoo 1938. (* Teknillinen korkeakoulu, vuosikertonus 1944-1945, 38. <https://core.ac.uk/download/pdf/333887928.pdf>)

Painamattomat lähteet

Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy. Sonkajärven kirkko, rakennushistoriaselvitys. 2022.

Arkkitehtitoimisto Arto Mattila Oy. Varpaisjärven kirkko - rakennushistoriaselvitys (selvityksen laatija Hannu Puurunen/ Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy). 2022.

Jaana Finnberg, Versta2. Luvian kirkko, sisätilojen väritutkimus. 2019-2023.

Internet

Hilda Järvinen. Kirkkosalin muutos ja alkuperäisyy-

den säilyminen sadan vuoden aikana. Tapaustutkimus Josef Stenbäckin 1913 valmistuneesta Hartolan kirkosta. Jyväskylän yliopisto, 2021. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/76570>.

Pajunen Matti ja Wennerström Marit 2010b. Post-Svekofennisten kivien hauraiden rakenteiden tutkimus Satakunnassa Kenttätyöt kesällä 2009.

https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/_Public/43/066/43066652.pdf. Viitattu 4.11.2023.

Sigrid Juséliuksen mausoleumi. Toim. Lena Wikström/Oy Ars Longa Ab. Teksti Kati Heinämies. Helsinki 2012. <https://www.sigridjuselius.fi/wp-content/uploads/2020/08/20181109-mausoleum-broschyren.pdf>. Viitattu 19.11.2023. (suomenurut.fi/luvia/luvian-kirkko... Viitattu 18.7.2023;

www.rky.fi; Isokyrö, Keskustan osayleiskaava 2030, 2016 ja siihen liittyvä kulttuuriympäristöselvitys 2014.

Isokyrö, Keskustan osayleiskaava 2030. 24.11.2016. <https://isokyro.fi>, 29.11. päivitetty_Keskustan_OYK_Selostus_pdf, s. 36-37, 39-40.

Kulttuuriympäristöselvitys. Isonkyrön keskustan osayleiskaava, 2014.

<https://isokyro.fi>, Isokyrn_keskustan_oyk_alueen_Kulttuuriymp_2014(1).pdf, s. 30, 39, 46.

Helena Riekin aineistot

Josef Stenbäck 1889-1919. Taulukko sisältävä tietoja moniaista vuosina 1889-1919 rakennetuista uusista kirkkoista (kopio Stenbäckin sukuarkistosta).

Nilsin kirkonarkisto. Omaisuuden jakoa ja kirkon rakentamista ym. koskevia asiakirjoja. III Hb (kopio Nilsin kirkonarkistosta).

Henkilöt, joilta on saatu suullisesti tai sähköpostitse tietoja:

- Katri Sildén, Eurajoen seurakunta
- Essi Hautala, Eurajoen seurakunta
- Petri Niemi, Eurajoen seurakunta
- Matti Luotola, Luvia
- Hanna Elo, Pyhämaa
- Jukka Koivula, Turku
- Hanna Pirinen, Jyväskylän yliopisto.

LIITE 1: LUVIAN KIRKKO, KOOSTE KIRKON KORJAUKSISTA 1998-2010

Luvian seurakunta Kirsi Rantala, 1.3.2012

1. Kiinteän ja irtaimen omaisuuden tarkastukset 1998 - 2010
2. Taloudellinen jaosto
3. Kiinteistövuorokunta
1. Kiinteän ja irtaimen omaisuuden tarkastukset 1998- 2010

Kirkossa on tehty seuraavat havainnot vuosina 1998- 2010

1998

- Kirkon katto on maalattu.
- Kun vuotokohdat vihdoon on saatu korjatuksi ja seinien kuivuminen alkanut varauduttaisiin lähivuosina sisäseinien maalaukseen ja ikkunoiden uusimiseen.
- Kirkkopuisto on siistissä kunnossa muuten, mutta länsipuolen aidan puut voisi uusia.

1999

- Sisäseinien korjaus ja maalaus lähivuosina ohjelmaan.
- Kunnolliset kuramatot eteiseen
- Urkujen korjaus?

- Kirkkopuiston aidan korjaus sekä ulkorakennuksen ehostus ja maalaus.

2000

- Kirkon tomiosan katto vuotaa runsaasti joka puolelta, kolmen ikkunan kohdalla vuoto näkyi selvästi.

2001

- Piha-alueella tarkasteltiin puustoa, osa männyistä latvastaan niin huonoja, että kaataminen voisi olla asiallista.
- Kirkkokäytävällä uudet ja tarpeelliset kulkuvalot, valojen väri poikkeaa kirkon pääulkovalaistuksesta, yhtenäisyyden vuoksi väri voisi kylläkin molemmissa olla sama.
- Sisätilat ennallaan, odottavat lähitulevaisuudessa suunniteltua perusteellisempaa korjausta.
- Alkuvuodesta otettu käyttöön uudet urut

2002

- Kirkkokäytävän kulkuvalojen väri poikkeaa edelleen kirkon pääulkovalaistuksen väristä, yhtenäinen väri tekisi valaistuksesta rauhallisemman.

- sisällä tilat ennallaan, odottavat lähitulevaisuudessa suunniteltua perusteellisempaa korjausta.
- Uusien urkujen maalaus kirkon muuhun väriytykseen suunnitteilla
- Ikkunoiden kunnostus valmistumassa, vain kolmen ikkunan kunnostus on enää tekemättä.

2003

- Kirkkokäytävän kulkuvalojen väri on vaihdettu muun ulkovalaistuksen kanssa yhteneväiseksi.
- Sisällä tilat ennallaan, odottavat lähitulevaisuudessa suunniteltua perusteellisempaa korjausta.
- Urkujen uudelleenmaalauksen suhteen odotellaan vielä kirkkohallituksen päätöstä.
- Eteläpuolen ikkunoiden kunnostus enää tekemättä.

2004

- Sisällä tilat ennallaan, odottavat lähitulevaisuudessa suunniteltua perusteellisempaa korjausta.
- Urkujen uudelleenmaalauksen suhteen odotellaan vielä kirkkohallituksen

päätöstä.

- Eteläpuolen ikkunoiden kunnostus enää tekemättä, ikkunoita korjattaessa on syytä ottaa huomioon vanhojen ikkunoiden hyvälaatuinen puuaines ja tarkkaan harkita karmien ja pokien uusimisen tarve/laajuus.

2005

- Sisällä tilat ennallaan, odottavat lähitulevaisuudessa suunniteltua perusteellisempaa korjausta.
- Myös urkujen uudelleenmaalaus liitetään kirkon kokonaiskorjaussuunnitelmaan
- Eteläpuolen ikkunoiden kunnostustilanne ennallaan

2006

- Tornista vuotaa vettä sateella edelleen, asia on nyt perusteellisen tutkimuksen kohteena ja korjaustyöt tehdään ensi vuonna heti, kun vuotokohta/vuotokohdat on saatu selville.
- Sisällä tilat ennallaan, pintojen peruskorjauksia ei kannata tehdä ennen kuin tornin vuoto-ongelmat on saatu ratkaistua.
- Myös urkujen uudelleenmaalaus liitetään kirkon kokonaissuunnitelmaan.

- Eteläpuolen ikkunoiden kunnostustilanne ennallaan
- Kirkossa on ollut ukkosvaurio elokuun lopussa, sen seurauksena on korjattu kaikki sähköiset hälytys- ym. toiminnot.

2007

- Sisällä tilat ennallaan, odottavat lähitulevaisuudessa suunniteltua perusteellisempaa korjausta
- Urkujen uudelleenmaalaus liitetään kirkon kokonaiskorjaussuunnitelmaan
- Eteläpuolen ikkunoiden kunnostustilanne ennallaan
- Vanhat urut poistettava varastosta

2008

- Kirkkoa ei ollut syytä käydä katsomassa, Harry Haapanen selvitti perusteellisesti kirkon tornin tilanteen. Kirkon torni on peitetty pressulla, toimenpiteellä estetään veden pääsy rakenteisiin.
- Kirkon perusteellinen korjaus otetaan suunnitelmiin, kun vesivauriot on saatu korjattua.
- Kirkon etelänpuoleiset ikkunat olisi aika kunnostaa
- Talouspäällikkö ilmoitti, että kirkon

äänentoisto uusitaan vielä kuluvan vuoden aikana

- Talouspäällikkö kertoi, että kanttori on ehdottanut urkujen paisuntakaapin hankintaa.
- Vanhoja urkuja ei ole vielä poistettu varastosta, talouspäällikkö vie asian kirkkoneuvoston päätettäväksi
- Kirkkopuisto hyvässä kunnossa, muutamia puita voisi kaataa

2009

- Talouspäällikkö kertoi, että vakuutuskartoituksessa on tullut esille, että kirkkoon pitäisi asentaa murtohälyttimet oviin sekä poistaa katolle johtavista tikkaista neljä alinta porrasta
- Kirkon torni on edelleen peitetty pressulla, vettä ei ole tullut rakenteisiin pressun asentamisen jälkeen.
- Etelänpuoleisten ikkunoiden kunnostus, urkujen maalaus ja paisuntakaapin hankinta otetaan mukaan kirkon korjaussuunnitelmaan
- Kirkon äänentoisto on uusittu edellisen tarkastuksen jälkeen
- Kirkon pihassa olevan varaston katto pitäisi

korjata, lahot laudat seinistä uusia ja seinät maalata

- Kirkonmäen alaosa on poistettu puita
- Kirkon piha-alue on suhteellisen siisti
- Taluspäällikkö kertoi, että kirkon tornissa pidetään katselmus 13.10.2009. Katselmukseen osallistuu eri tahojen asiantuntijoita

2010

- Kirkon murtosuojaus tulisi ottaa suunnitelmiin
- Vakuutuskartoituksessa on määrätty poistettavaksi kirkon katolle johtavista portaista alimmat portaat kiinteistövuokrausryhmä totesi, että lukitaan kirkon katolla oleva luukku sisäpuolelta ja eikä poisteta portaita. Luukun lukitsemisesta sisäpuolelta kysytään ensin palokunnalta, onko jotakin haittaa.
- Kirkon torni on edelleen peitetty pressulla, vettä ei ole tullut rakenteisiin pressun asentamisen jälkeen.
- Puheenjohtaja ehdotti, että selvitetäisiin torniin pinnoittamista läpinäkyvällä elastisella aineella. Taluspäällikkö kertoi, että Harry Haapanen on ehdottanut

muutama vuosi aikaisemmin samaa toimenpidettä

- Taluspäällikkö kertoi, että kirkon tornin korjaussuunnitelman on laatinut Ari Leppäniemi Lauri Mehto Oy:stä, suunnitelma on tornin syväsaumauksesta. Arkkitehti Jukka Koivula ei suostunut piirtämään tornin pellityksen arkkitehtikuvia.
- Eteläpuoleisten ikkunoiden kunnostus, urkujen maalaus ja paisuntakaapin hankinta otetaan mukaan kirkon korjaussuunnitelmaan
- Kirkon pihassa olevan varaston katto pitäisi korjata, lahot laudat seinistä uusia ja seinät maalata
- Kirkon piha-alue on siisti
- Taluspäällikkö kertoi, että eräs henkilö oli soittanut hänelle edellisenä päivänä ja kertonut, että hänellä on Anton Hakolan jäämistössä Luvian kirkon piirustuksia ja rakennusaikaisia tilikirjoja. Kyseinen henkilö tiedusteli haluaako Luvian seurakunta piirustukset ja tilikirjat itselleen. Taluspäällikkö oli kertonut, että seurakunta ottaa ne erittäin mielellään vastaan.

2. Taloudellinen jaosto

Taloudellinen jaosto 16.5.2005/18§

Tilojen korjausten tilanne
Taloudellisen jaoston kokouksessa 7.3.2005 käsiteltiin seurakunnan kiinteistöissä Kiinteän ja irtaimen tarkastuksen yhteydessä ilmitulleita korjaus tarpeita.
Kirkko
Kustannusarvio tornin korjauksesta pyydetty.

Taloudellinen jaosto 17.8.2005

Kirkko
Kirkon katon pellitys. Sulo Lähtölä on saanut K.T.Tähtiseltä suulisentiarjouksen n. 4300 € kirkon tornin lipan pellityksestä. Taluspäällikkö ja taloudellisen jaoston puheenjohtaja keskustelivat pellityksen tilaamisesta. Koska kysymyksessä on vuosikorjaukseen rinnastettava toimenpide, puheenjohtaja antoi luvan tilata työn. Sulo Lähtölä on tilannut työn K.T.Tähtiseltä. Päätös: Päätettiin, että työn aloittamista siirretään. Taluspäällikkö ilmoittaa K.T. Tähtiselle, että työ siirretään tehtäväksi myöhempänä ajankohtana. Puheenjohtaja Harry Haapanen ottaa yhteyttä Sulo Lähtölään ja he tutkivat vielä yhdessä kirkon

tornia ennen kuin työn aloittamiselle annetaan lupa.

Taloudellinen jaosto 28.9.2005

Kirkon tornin katon tilanne
Harry Haapanen kertoi, että hän on tutkinut tornin kattoa ja havainnut vuotokohdan. Ylimmäisten ikkunoiden päältä tulee vesi, joten katto vuotaa. Kranssin pellitystä ei tehdä. Katto pitää tutkia kunnolla ennen kuin mihinkään toimenpiteisiin ryhdytään. Päätös: Korjaus siirretään keväeseen 2006. Talouspäällikkö ilmoittaa asiasta K.T.Tähtiselle. Harry Haapanen ottaa K.T.Tähtiseen yhteyttä, kun korjaus on ajankohtainen.

Kiinteistövuorokunta

Kiinteistövuorokunta on käsitellyt kirkon tornin korjausta vuosina 2009 - 2011

Kiinteistövuorokunta 17.3.2009

Kirkon tornin vesivahingon korjauksen suunnittelu pitäisi aloittaa. Harry Haapanen lupasi kutsua asiantuntijat Kirkkohallituksesta ja Tekniseltä korkeakoululta sekä Museovirastosta aluksi kartoittamaan

tilannetta.

Kiinteistövuorokunta 3.9.2009

Kirkon tornin korjauksen tilanne
Harry Haapanen kertoi, että hän on ollut yhteydessä museovirastoon, kirkkohallitukseen ym. yhteistyötahoihin. Hän on alustavasti sopinut, että kirkon tornin katselmus ja kartoitus pidetään tiistaina 13.10.2009. Katselmuksessa mukana seurakunnan edustajien lisäksi on professori Matti Pentti TTY, Matti Jokinen museovirasto, kaksi asiantuntijaa (Savitaipaleen kirkon korjaajat) ja Eero Raatikainen kirkkohallitus. Eero Raatikaiselta ei ole saatu vahvistusta asiasta. Sovittiin, että Harry Haapanen varmistaa ajankohdan sopivuuden muille asianosaisille. Talouspäällikkö ottaa tämän jälkeen yhteyttä Eero Raatikaiseen. Lisäksi Harry Haapanen lähettää talouspäällikölle kirkon katolta otetut kuvat.

Kiinteistövuorokunta 29.10.2009

Kirkon tornin korjauksen suunnittelu
Kirkon tornin katselmus suoritettiin tiistaina 13.10.2009. Katselmuksessa mukana

olivat museovirastosta yliarkkitehti Martti Jokinen, Tampereen tekn. yl iopistosta professori Matti Pentti, Lauri Mehto Oy:stä dipl.insinöörit Ari Leppäniemi ja Pekka Kokko Lauri Mehto Oy:stä sekä seurakunnan edustajina Kirsi Rantala, Sulo Lähtölä, Harry Haapanen ja Erkki Perkola. Seurakunnan edustajat kertoivat omista suunnitelmistaan korjauksen suhteen. Katselmuksen tarkoituksena oli selvittää eri korjaustapoja ja kuulla samalla museoviraston edustajan kanta asiaan. Matti Jokinen kertoi, että seurakunnan on laadittava korjaussuunnitelma ja arkkitehtikuvat, nämä lähetetään museovirastoon lausunnon. Tämän jälkeen korjaushanketta voidaan lähteä toteuttamaan. Talouspäällikkö on pyytänyt Ari Leppäniemeä antamaan tarjouksen suunnitelman laatimisesta (kaksi vaihtoehtoa) ja talouspäällikkö on kysynyt Jukka Koivulaa Raumalta laatimaan arkkitehtikuvat Talouspäällikkö antoi tiedoksi kiinteistövuorokunnan jäsenille, että hän on tilannut nostoauton ja sopinut suunnittelijan ja arkkitehdin tapaamisen sekä varannut

nostoauton tiistaiksi 3.11 . klo 8.30 alkaen.

Kiinteistövuorokokous 6.5.2010

Kirkontornin korjaus

Taluspäällikkö kertoi, että arkkitehti Jukka Koivula ei ryhtynyt piirtämään kirkon tornin huipun pellitystä.

Ari Leppäniemi on laatinut tornin

rakennesuunnitelman syväsaumauksesta

Päätettiin esittää uudelleen arkkitehti Jukka

Koivulalle pellityssuunnitelmaa. Mikäli

hän ei laadi piirustusta, tiedustellaan asiaa joltakin toiselta arkkitehdiltä.

Syväsaumausta ei ole syytä tässä vaiheessa suorittaa, koska takuu on lyhyt ja työ erittäin kallis.

Kirkon peruskorjauksen suunnittelu voidaan aloittaa, kun torni on pellitetty.

Kirkkoon ei ole tullut sadevesiä pressun ollessa tornin suojana.

Pressua toivotaan pois kirkon tornista kirkon 100 -vuotisjuhlaan mennessä.

Kiinteistövuorokokous 27.5.2010

Kirkon tornin korjaus

Keskusteltiin kirkon tornin korjauksen tilanteesta. Pressun ollessa tornin suojana on

torni pysynyt kuivana. Tornin syväsaumaus on seurakunnalle niin kallis toimenpide, että sitä ei ole varaa toteuttaa tällä hetkellä.

Oltiin yksimielisesti sitä mieltä, että kirkon torni pellitetään väliaikaisesti.

Pyydetään tarjous K.T. Tähtiseltä ja asiasta keskustellaan kunnan rakennustarkastajan kanssa.

Kiinteistövuorokokous 1.12.2010

Kirkon tornin korjaus

Taluspäällikkö oli kutsunut neuvotteluun

arkkitehti Hanna Lyytinen Tampereelta ja aluepäällikkö, dipl.ins. Ari Leppäniemi Lauri Mehto Oy:stä.

Taluspäällikkö kertoi, että tornin korjaussuunnittelu oli tarkoitus aloittaa vuosi sitten, jolloin Ari Leppäniemeltä tilattiin uudet rakennekuvat Tornin korjauksen suunnittelua ei ole viety eteenpäin kuluvan vuoden aikana.

Päätettiin, että hankesuunnitelmaa lähdetään viemään eteenpäin. Suoritettiin kirkon tornin katselmus.

Katselmuksen jälkeen keskusteltiin eri korjausvaihtoehdoista.

Kirjattiin korjausvaihtoehdot

1. Pellitys

2. Syväsaumaus

3. Ulkopuolisen luonnonkivikerroksen purku ja uudelleen rakentaminen.

4. Tornin ylimmän osan uusiminen kokonaan. Ari Leppäniemi laatii sanallisen selvityksen, jossa arvioidaan neljän eri vaihtoehdon kustannuksia ja käyttöikä.

Ari Leppäniemi ja Hanna Lyytinen tekevät yhteistyötä arvioiden laatimiseksi.

Taluspäällikkö pyysi selvityksen 7.1.2011 mennessä.

Kiinteistövuorokokous 2.3.2011

Kirkon tornin korjauksen tilanne

Dipl. ins Ari Leppäniemi Lauri Mehto Oy:stä on laatinut Kirkon kellotornin

kavennusosan korjauksen hankesuunnitelman. Suunnitelma liitteenä.

Kiinteistövuorokokous kävi läpi hankesuunnitelman neljä eri vaihtoehtoa.

Keskustelun jälkeen todettiin, että kirkkoneuvostolle tehdään ehdotus, että hankesuunnitelmien kohdat 1 Pellitys ja 2 Syväsaumaus otetaan tarkempaan tarkasteluun ja jompaakumpaa niistä lähdetään viemään eteenpäin.

LIITE 2: LUVIAN KIRKON RAKENTAJIA

Helena Riekki

Kirkon rakennustoimikunta

Kirkon rakennustoimikuntaan, rakennuskomiteaan, kuuluivat: kirkkoherra Heikki Hermonen, rustitilallinen Juho Sassila, talollinen Isak Vilhelm Laine-Löytty, rakennusmestari Emanuel Eklund ja puuseppä Juho Walin sekä varajäsenenä Konrad Pohjala Evasti, Juho Nordlund-Penttilä, Nestor Jaakkola, Juho Kallio ja poliisi Juho Heinonen.

Kirkonrakentajaveljekset Anton ja Sameli Hakola

Kurikkalaiset rakentajaveljekset Anton ja Sameli Hakola voittivat Luvian kirkon rakentamisurakasta vuonna 1908 järjestetyn tarjouskilpailun ja saivat työn tehdäkseen.

Sameli oli veljeksistä vanhempi. Hän oli syntynyt Kurikassa 21.10.1877. Jo ennen Tampereen teollisuuskoulua hän kulki isänsä Sameli Hakola vanhemman (1847-1916) mukana rakentamassa siltoja, myllyjä ja sahoja paitsi eri puolilla Pohjanmaata myös Hämeessä ja Satakunnassa.

Sameli Hakola nuoremman (1877-1953) ensimmäinen kirkkorakennustyömaa oli Alahärmässä, johon hän yhdessä niin ikään kurikkalaisen rakennusmestari S. V. Birlingin kanssa rakensi urakalla uuden kirkon. Tämä harmaakivikirkko rakennettiin vuonna 1898 salaman syyttämässä tulipalossa tuhoutuneen puukirkon paikalle. Se puolestaan oli maamme tunnetuimpiin 1700-luvun kirkonrakentajiin kuuluneen alahärmäläisen Antti Hakolan ensimmäisiä töitä, yksi kolmen samankaltaisen kirkon sarjasta, josta

jäljellä on vain Keuruun vanha kirkko, kun myös sarjaan kolmantena kuulunut Kauhavan kirkko on tuhoutunut tulipalossa.

Alahärmän työmaa oli myös Anton Hakolan (1879-1952) ensimmäinen kirkonrakennuskohde. Sameli-veljensä kutsusta hän työskenteli siellä apulaisrakennusmestarina valmistuttuaan Tampereen teollisuuskoulusta 1902.

Sieltä alkoi heidän menestyksekkäs yhteistyönsä rakentajina ja urakoitsijoina, vaikka Sameli työskentelikin vielä jonkin aikaa yhdessä Samuel Birlingin (Aitolan) kanssa, muiden muassa Kauhajoen kirkon korjauksissa. Luvian kirkon urakkakilpailuun kumpikin osallistui omalla ehdotuksellaan. Hakolan tarjous voitti.

Hakolan veljesten rakennusurakat käsittivät koulujen, meijereiden ja siltojen ohella huomattava määrä kirkkoja, vanhojen korjauksia ja kokonaan uusia. Sameli teki urakat ja huolehti fiskaalisesta puolesta, Anton toimi rakennusmestarina työmaalla.

Josef Stenbäckin suunnitteleman Alahärmän kirkon valmistuttua heidän työnsä jatkui Stenbäckin suunnittelemissa Karstulan ja sitten Teiskon vanhojen kirkkojen perusteellisissa korjauksissa.

Luvian jälkeen työ jatkui 1911 Karjalassa Räisälän kirkon rakennustöissä ja Parikkalan kirkon korjauksissa, molemmat Josef Stenbäckin suunnitelmien

mukaan.

Niitä seurasivat Oiva Kallion suunnittelema luonnonkivifasadinen Karkun kirkko ja vähän myöhemmin Kauno S. Kallion Alavuden rapattu kivikirkko ja Ilmari Launiksen luonnonkivifasadinen Pomarkun kirkko. Niiden ohella he tekivät 1920-luvun puoliväliin mennessä vielä Kurikan, Sysmän, Rääkkylän, Pukkilan ja Viitasaaren kirkkojen mittavat peruskorjaukset ja pienempiä korjauksia Soinin, Vilppulan, Juupajoen ja Nurmon kirkoissa.¹

Muistoksi ja kiitokseksi Luvian kirkonrakennustyöstään Anton Hakola sai kirkon lopputarkastuksessa 24.11.1910 vastaanottaa seurakuntalaisilta kultakellon. Kelloon ulkokuoreen oli kaiverrettu kirjaimet A. H. ja sisäkuoreen "Luvian seurakuntalaisilta 19^{24/11}10".²

Anton Hakolan työ Luvialla jatkui vielä muutaman vuoden kuluttua, kun hän sai rakentaakseen Luvian osuusmeijerin 1913-14.³

Eri puolilla maata olleiden rakennuskohteiden ohella veljekset olivat mukana kotiseutunsa monissa liike-toimissa ja yhdistysrienoissa. Sameli Hakola jäi Kurikkaan vielä senkin jälkeen, kun Anton Hakola siirtyi Helsinkiin ja työskenteli sieltä käsin eri puolil-

1 Eteläpohjalaisia elämäkertoja 1963, 135, 139-140.

2 Länsi-Suomi 29.11.1910, Satakunnan Sanomat 27.11.1910, Satakunta 26.11.1910.

3 Tolonen 1930, 88.

la maata, muiden muassa sotien jälkeisessä jälleenrakennustyössä.⁴

J. E. Heimo

J. E. Heimo työskenteli Luvian kirkon rakennustyömaalla apulaisrakennusmestarina vuoteen 1909 “seinämuurien tasakertaan rakentamiseen asti”.

Johan Evald Heimo (1883-1965) oli Isostakyröstä kotoisin ollut rakennusmestari, joka oli opiskellut Tampereen teollisuuskoulun tie- ja vesirakennuslinjalla osin samaan aikaan siellä huonerakennuspuolen käyneen Anton Hakolan kanssa.

Valmistuttuaan 1903 Heimo työskenteli monissa eri tehtävissä tie- ja vesirakennushallituksen rakennusmestarina lukuun ottamatta vuosia 1907-09, jolloin hän toimi apulaisrakennusmestarina Isonkyrön meijerin ja Luvian kirkon rakennuksilla. Isonkyrön meijeri oli Luvian kirkon tavoin Anton ja Sameli Hakolan urakoima.⁵

Rakentajana Heimo tunnetaan parhaiten silloistaan. Niistä yksi oli Reinilänkosken rautabetonisilta Isosakyrössä aivan hänen kotitalonsa naapurissa. Tämä 1920-luvun lopulla rakennettu Kyrönjoen ylittänyt tukikaarinen betonisilta on hiljattain purettu ja sen paikalla on nyt Kyrööntien nykyaikainen palkkisilta. Sen sijaan hänen kotitalalleen Tummunkiin 1914 suunnittelema ja rakentama jugendpiirteinen päärakennus on edelleen olemassa. Rakennus pihapiiri-

neen sisältyy Kyrönjoen kulttuurimaiseman luetteloihin suojelukohteisiin aivan valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön kuuluvan Napuen taistelukentän sekä Isonkyrön vanhan ja uuden kirkon muodostamassa keskiössä.

Myös Hakolan veljesten ja Heimon yhdessä rakentama, julkisivuiltaan osin harmaakivinen Isonkyrön osuusmeijeri Napuessa Pohjankyröntien varrella kuuluu kunnan säilytettäviin merkkirakennuksiin osana sekä valtakunnallisesti arvokasta Kyrönjokilaakson maisema-aluetta että rakennettua kulttuuriympäristöä. Meijerin toiminnan loputtua tyhjiilleen jäänyt rakennus on viime vuosina saanut tunnettuutta Kyrö Distilleryn toimipaikkana.⁶

Emanuel Eklund

Kirkon rakennustoimikuntaan kuulunut Emanuel Eklund (1846-1919) toimi ainakin kahteen eri otteeseen seurakunnan määräämänä rakennustöiden valvojana, ensin perusmuurin osalta ja myöhemmin välipohjan ja vesikaton osalta.

Eklund oli luvialainen, pitkän linjan laivanrakennusmestari, joka oli aloittanut uransa merillä matruusina ja laivakirvesmiehenä. Jäätyään maihin hän

toimi kirvesmiesten työnvalvojana ensin Laitakarissa parkkilaiva Rhea rakennettaessa ja sitten eri laivaveistämöillä työnvalvojana ja työnjohtajana. Viimeiset vuodet hän toimi Uudessakaupungissa sinne juuri tuolloin perustetun Uudenkaupungin Laivaosakeyhtiön töiden käynnistäjänä ja suunnittelijana. Hänen johdollaan siellä ehti valmistua kaksi purjelaivaa, Rauha ja Vellamo ja kolmas suurempi laiva oli tekeillä melkein puolivälissä. “Kuolema nyt kuitenkin keskeytti mestari Eklundin iloiset toiveet, saada nähdä vielä tämä viimeinen laiva kellumassa meren helmassa”⁷

Eklund haudattiin Uudenkaupungin kirkkomaan multiin.⁸ Kun vuonna 2019 tuli kuluneeksi sata vuotta hänen kuolemastaan hautausmaalle pystytettiin uusi muistomerkki lähelle sitä paikka, johon hänet oli haudattu.⁹

(Lähteet: kts. lähdeluettelo sivuilla 121-123)

7	Rauman Lehti 27.11.1919.
8	Vakka-Suomi 29.9.1919.
9	Uudenkaupungin Sanomat 15.6.2019.

6 www.rky.fi; Isonkyrön keskustan osayleiskaava 2030, 2016 ja kulttuuriympäristöselvitys 2014.

4 Eteläpohjalaisia elämäkertoja 1963, 135, 139-140.

5 Tolonen 1930, 103, 87.

Takakannen kuva

Kirkkosali lehteriltä alttarin suuntaan kesällä 2023.

LUVIAN KIRKKO, RAKENNUSHISTORIASELVITYS
ARKKITEHTITOIMISTO HANNU PUURUNEN OY
2024
TILAAJA: EURAJOEN SEURAKUNTA